

maken, lang voordat deftige heren het hen gingen uitleggen. Dat ze geen dubbele boekhoudingen bijhielden wil nog niet zeggen dat ze niet economisch dachten. Trouwens, wie wel eens in een landgoedarchief gekeken heeft, weet dat grootgrondbezitters zelf tot in de twintigste eeuw meestal ook geen dubbele boekhouding bijhielden. Zelfs de beroemde *improving gentlemen* uit de Britse aristocratie deden dat niet. Maar die deden wel aan slibbemesting: *floating the water meadows*.

Van der Woud heeft een boek geschreven waaraan veel te genieten is en veel uit te leren valt, maar ik betwijfel of hij zijn onderzoeksvraag overtuigend beantwoord heeft. Ik zal ook niet zeggen dat hij helemaal ongelijk heeft. De mentaliteit van de Nederlandse boeren is ongetwijfeld veranderd tussen 1850 en nu. Maar voorlopig houd ik het, in navolging Neerlands oudste en meest verstandige kat, op een voorzichtig 'hm'.

Eddy Wymenga & Ysbrand Galama, *Waterland. Land van de toekomst*. Gorredijk: Bornmeer 2020, 56 pp., ISBN 978-90-5615-672-5, hb.

LAURAN
TOORIANS

Eddy Wymenga is ecooloog, Ysbrand Galama is boer, 'fierljepper' en illustrator. Beiden zijn geboren en getogen in het veenweidegebied van Zuidwest-Friesland en begaan met zowel de landschappelijke veranderingen in dat gebied als de gevolgen daarvan voor de biodiversiteit en de leefbaarheid. Om die ontwikkelingen voor een breed publiek – jong en oud – inzichtelijk maken en een koers uit te zetten naar een leefbare toekomst, maakten zij dit boek *Waterland*. Op elke pagina een aansprekende tekening met daaronder een korte tekst. Op die toegankelijke manier wordt hier de geschiedenis van dit veenweidelandschap beschreven vanaf het begin van de jaartelling – een landschap zonder dijken – naar een volledig gecultiveerd landschap dat in hoge mate bijdroeg aan een melkzee en een boterberg zonder weerga. Maar ook een landschap dat ecologisch gezien dood is – een natuurramp die zelden als zodanig wordt benoemd.

Naast die ecologische ramp die zich in enkele decennia heeft voltrokken, voltrekt zich een andere stille ramp waarvoor het scenario de langere termijn vereist die dit boekje met zevenmijlslaarzen doorloopt. Het inrichten van polders en het ontwateren van het waterige land leidde tot bodemdaling die gecombineerd met zeespiegelstijging al net zo bedreigend is als het ecologische afsterven van onze leefomgeving. Maar Wymenga en Galama eindigen niet in mineur. Zij schetsen een toekomstscenario – de toekomst begint morgen – waarin een combinatie van technische innovaties en een inclusieve omgang met de natuur ervoor zorgen dat het veenweidegebied weer leefbaar wordt, ook voor de weidevogels. Daarvoor moet veel veranderen en daar moet dan wel iedereen aan meedoen.

Het boekje is door zijn inhoud erg Fries (er verscheen ook een Friestalige versie: *Wetterlân. Lân fan de takomst*), maar de boodschap is veel breder. Het bespreekt een problematiek die heel Nederland aangaat. Niet alleen laag Nederland, want de afnemende biodiversiteit speelt overal en als laag Nederland verdrinkt, wordt het in 'hoog' Nederland erg druk.

